

Socialtjänstlagen

– Vad gäller för dig från 1 januari 2002?

Socialtjänstlagen – Vad gäller för dig från 1 januari 2002?	3
De viktigaste förändringarna i den nya socialtjänstlagen	3
Vem är socialtjänstlagen till för?	4
Vem ansvarar för socialtjänsten?	5
Socialtjänstens allmänna skyldigheter gentemot dig	6
Rätten att överklaga	8
Rätten till bistånd	9
Ekonomiskt bistånd	10
Barn och ungdomar	13
Människor med missbruksproblem	18
Äldre människor	20
Äldres, sjukas och funktionshindrades rätt att flytta	22
Ingen hänsyn till ekonomin	23
Avgifter för äldreomsorg och handikappomsorg	24
Människor med funktionshinder	26
Anhörigvårdare	28
Brottsoffer och deras anhöriga	29
Tillsyn över socialtjänsten	30
Att klaga hos JO	31
Vill du ha mer information?	32

Socialtjänstlagen

– Vad gäller för dig från 1 januari 2002?

Socialtjänstlagen trädde i kraft den 1 januari 1982. Sedan dess har lagen ändrats flera gånger. Nya bestämmelser har tillkommit och gamla bestämmelser har utgått. De övergripande målen för socialtjänsten och de demokratiska principer som verksamheten utgår från ligger dock fast.

Den 1 januari 2002 förändrades socialtjänstlagen i sin uppbyggnad och kompletterades med vissa nya bestämmelser. Lagen är nu indelad i kapitel vilket gör det lättare att hitta i lagen.

I denna skrift får du veta vilka rättigheter du har och vad du kan förvänta dig av kommunen med stöd av socialtjänstlagen.

De viktigaste förändringarna i den nya socialtjänstlagen

- Din rätt att överklaga beslut om bistånd utvidgas
- Socialtjänsten ska alltid göra en vårdplan när barn behöver vårdas i annat hem än det egna
- Brottsoffer och deras anhöriga bör få stöd och hjälp
- Nya bestämmelser om avgifter inom äldre- och handikappomsorgen (gäller från 1 juli 2002)
- Tillsynen över socialtjänsten förstärks

Vem är socialtjänstlagen till för?

Alla människor kan någon gång behöva stöd och hjälp från socialtjänsten. I socialtjänstlagen finns bestämmelser både om dina rättigheter till ekonomiskt och socialt stöd och om de skyldigheter som kommunerna har i förhållande till de människor som vistas i kommunen. De stöd- och hjälpinsatser som du kan få enligt socialtjänstlagen kallas *bistånd*.

Enligt socialtjänstlagen har kommunen ett särskilt ansvar för vissa grupper:

- Barn och ungdomar
- Människor med missbruksproblem
- Äldre människor
- Människor med funktionshinder
- Anhörigvårdare
- Brottsoffer

Frivillighet och självbestämmande är grunden för alla insatser som ges med stöd av socialtjänstlagen. Insatserna ska också utformas så att de tar tillvara dina möjligheter och din vilja att förändra din sociala situation.

De insatser som du får från socialtjänsten ska vara av god kvalitet och utföras av personal med lämplig utbildning och erfarenhet.

Om du inte får det stöd och den hjälp du önskar och har ansökt om har du möjlighet att överklaga kommunens beslut. Du kan läsa mer om hur det går till att överklaga ett beslut på sidan 8 i denna information.

Om du är missnöjd med det bemötande du får, insatsernas kvalitet eller ett beslut bör du i första hand vända dig till chefer och politiker i din kommun. Men du kan också vända dig till länsstyrelsen som är tillsynsmyndighet för socialtjänsten. Om tillsynen över socialtjänsten kan du läsa mer på sidan 30 i denna information.

Vem ansvarar för socialtjänsten?

Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialtjänsten är den verksamhet som bedrivs bl.a. med stöd av socialtjänstlagen. Ansvaret för socialtjänsten kan ligga på olika nämnder i kommunen. Det är kommunfullmäktige som bestämmer vilken eller vilka politiska nämnder som ska ha ansvar för socialtjänstens verksamheter. Socialtjänstens insatser för barn kan t.ex. skötas av en barn- och ungdomsnämnd, en socialnämnd eller en stadsdelsnämnd. På motsvarande sätt kan socialtjänstens insatser för äldre t.ex. skötas av en vård- och omsorgsnämnd, en socialnämnd eller en stadsdelsnämnd.

Socialtjänstens allmänna skyldigheter gentemot dig

Social och ekonomisk trygghet för alla

Alla människor som vistas i Sverige ska med förtroende kunna vända sig till socialtjänsten i den kommun där de vistas för att få stöd och hjälp. Socialtjänstlagens bestämmelser utgår från alla människors lika värde och lika rätt till social och ekonomisk trygghet, vård och omsorg. Lagen ger kommunerna frihet att själva utforma socialtjänstens insatser efter lokala förutsättningar. Varje medborgare garanteras dock en *skälig levnadsnivå* genom socialtjänstlagens bestämmelser om rätten till bistånd.

Skyldighet att dokumentera

Socialtjänsten är skyldig att dokumentera all handläggning av ärenden som rör enskilda personer. Denna skyldighet är grunden för att ditt ärende ska behandlas på ett rättssäkert och lagenligt sätt. Av dokumentationen ska framgå vilka beslut som fattas, vad som ligger till grund för beslutet och vilka insatser du får.

Förutom kommunens socialtjänst kan också privatpersoner, stiftelser, bolag eller föreningar bedriva verksamhet inom socialtjänsten. Det kan t.ex. gälla vård och behandling av missbrukare eller omsorg om äldre eller funktionshindrade eller särskilt boende. Även dessa verksamheter är skyldiga att dokumentera vad de gör i ditt ärende.

Dokumentationen ska utformas med respekt för din integritet. Du bör få information om de anteckningar som görs om dig och ditt ärende. Om du anser att någon uppgift som antecknats är felaktig eller kränkande ska ditt påpekande om detta skrivas in i din personakt.

Du har rätt att ta del av hela din personakt både från kommunens socialtjänst och från enskilda verksamheter. Du har rätt att få läsa, kopiera eller skriva av det som dokumenterats i din personakt om det rör dig.

Tystnadsplikt och sekretess

Alla som arbetar inom socialtjänsten har tystnadsplikt. Det gäller också anställda inom verksamhet som bedrivs i enskild regi. Det innebär att personal och politiker inom socialtjänstens verksamheter inte muntligen får lämna ut uppgifter om dig som är av personlig och ömtålig karaktär.

Socialtjänsten får inte heller lämna ut skriftliga handlingar som rör dig eller ditt ärende till andra myndigheter eller till enskilda personer. Undantag från denna bestämmelse är om du själv går med på att uppgifter om dig får lämnas ut eller om det finns en skyldighet för socialtjänsten att lämna ut uppgifter om dig.

Rätten att överklaga

Från och med den 1 januari 2002 har du rätt att överklaga beslut om bistånd genom s.k. förvaltningsbesvär.

Förvaltningsbesvär innebär:

- att länsrätten prövar både laglighet och vad som är ett lämpligt beslut för dig
- att länsrätten kan ersätta kommunens beslut med ett nytt
- att kommunen omedelbart måste verkställa det nya beslutet

Rätten att överklaga gäller numera både beslut om ekonomiskt bistånd till försörjningen och beslut om andra biståndsinsatser t.ex. i form av stöd, vård, behandling, omsorg eller hemtjänst. Denna ändring har tillkommit för att öka rättssäkerheten för alla människor som behöver insatser från socialtjänsten och är en återgång till de bestämmelser som gällde före den 1 januari 1998.

Du har rätt att få ett skriftligt beslut om socialtjänsten helt eller delvis avslår din ansökan om bistånd. Du har också rätt att få en motivering till beslutet. Socialtjänsten är skyldig att informera dig om hur du ska göra för att överklaga beslutet. Du kan också få hjälp av socialtjänsten att skriva ditt överklagande.

Om du överklagar och får rätt i domstol och kommunen inte verkställer beslutet har länsstyrelsen möjlighet att förelägga kommunen att ge dig det domstolen har beslutat om. Om kommunen ändå inte verkställer domen kan länsstyrelsen förelägga kommunen att betala vite.

Rätten till bistånd

För att kunna bedöma om du har rätt till bistånd måste socialtjänsten göra en utredning. Utredningen ska genomföras tillsammans med dig och vid behov i samverkan med andra. För att socialtjänsten ska få ta kontakt med andra myndigheter eller enskilda personer måste du ge din tillåtelse till detta.

Om du har rätt till bistånd ska du genom biståndsinsatserna garanteras en skälig levnadsnivå.

Du kan ha rätt till bistånd både för din försörjning och för sådana behov som gäller din livsföring i övrigt, t.ex. stöd och hjälp i hemmet, vård och omvårdnad. Biståndet som du får ska utformas så att det stärker dina egna möjligheter att leva ett självständigt liv.

Du har inte rätt till bistånd om du själv kan tillgodose dina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt.

Ekonomiskt bistånd

När det gäller rätten till ekonomiskt bistånd (som också kallas socialbidrag eller försörjningsstöd) har Riksdagen beslutat att bistånd ges till skäligen kostnader för:

- livsmedel
- kläder och skor
- lek och fritid
- förbrukningsvaror
- hälsa och hygien
- dagstidning, telefon och TV-avgift.

För dessa kostnader fastställer regeringen varje år en norm som ska gälla för hela landet (den s.k. riksnormen). Regeringen beslutar då hur stort bidrag som olika hushåll kan få enligt riksnormen. Om det finns särskilda skäl, t.ex. om du av medicinska skäl behöver specialkost, ska kostnaderna beräknas till ett högre belopp. Socialtjänsten får också – om det finns särskilda skäl – beräkna kostnaderna till en lägre nivå än riksnormen.

Rätten till ekonomiskt bistånd gäller också skäligen kostnader för:

- boende
- hushållsel
- arbetsresor
- hemförsäkring
- medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa.

För dessa kostnader finns ingen fastställd riksnorm utan socialtjänsten måste göra en utredning om dina individuella behov och kostnader. Man tar då hänsyn till dina faktiska kostnader och jämför med vad en låginkomsttagare normalt har råd att kosta på sig. Kostnadsrådet för boende, hushållsel och arbetsresor i den kommun du bor vägs också in i bedömningen.

Du har också möjlighet att ansöka om ekonomiskt bistånd till andra behov som kan vara tillfälliga eller mer långvariga. Det kan t.ex. gälla läkarvård, tandvård, glasögon, resor eller begravningskostnader. Från och med 1 januari 2002 kan ett avslagsbeslut om ekonomiskt bistånd till sådana utgifter överklagas med förvaltningsbesvär.

Även om du inte har rätt att få ekonomiskt bistånd *får* socialtjänsten ge dig bistånd om det finns skäl för det. Det kan gälla bistånd till kostnader för olika former av rehabilitering eller för utbildning som inte ger möjligheter till statligt studiestöd eller andra former av stöd och hjälp. Beslut om sådana extra biståndsinsatser kan du inte överklaga med förvaltningsbesvär.

Socialtjänsten får ställa krav på dig

Socialtjänstlagens bestämmelser om rätten till bistånd innebär att det kan ställas krav på dig. Du som är arbetsför är skyldig att söka arbete. Om du tackar nej till erbjudet arbete eller andra insatser som arbetsförmedlingen eller kommunen erbjuder dig kan du inte räkna med att få ekonomiskt bistånd till din försörjning.

Om du har pengar på banken eller har andra ekonomiska tillgångar är du skyldig att använda dessa till din försörjning innan du bedöms ha rätt till ekonomiskt bistånd.

Socialtjänsten får dessutom ställa ytterligare krav på tre grupper av socialbidragstagare:

- ungdomar under 25 år
- personer över 25 år som av särskilda skäl behöver höja sin kompetens
- studerande som följer en utbildning som finansieras med t.ex. studiemedel men som under studieuppehåll behöver socialbidrag.

Om du tillhör någon av dessa grupper får socialtjänsten ställa krav på att du ska delta i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som anvisas dig. Tackar du nej kan du gå miste om bidrag eller få ett lägre belopp. Men först måste socialtjänsten samråda med arbetsförmedlingen. Även ett sådant beslut kan du överklaga med förvaltningsbesvär.

Du kan bli skyldig att återbetala ekonomiskt bistånd

Om du har beviljats ekonomiskt bistånd får socialtjänsten kräva pengar tillbaka om bidraget har lämnats:

- som förskott på en förmån eller ersättning, t.ex. sjukpenning, pension eller bostadsbidrag
- till dig som är indragen i en arbetskonflikt
- om du inte kunnat komma åt dina inkomster eller tillgångar på grund av förhållanden som du inte har kunnat råda över. Det kan inträffa t.ex. då du inte kan ta ut dina pengar på banken på grund av strejk eller tekniska problem.

Det ska framgå av socialtjänstens skriftliga beslut om ekonomiskt bistånd om det bidrag du får ska betalas tillbaka. Skälen till att du måste betala tillbaka bidraget ska också tydligt framgå.

Du kan också bli skyldig att betala tillbaka om du har fått ekonomiskt bistånd utöver vad du har rätt till. Exempel på sådant extra bistånd kan var ekonomisk hjälp till en hyresskuld. Det ska då också framgå tydligt av det skriftliga beslutet att du är skyldig att återbetala, med vilka delbelopp och under vilken tid återbetalningen ska ske.

Vad händer om du lämnar oriktiga uppgifter?

Om du lämnat oriktiga uppgifter om dina ekonomiska förhållanden eller på annat sätt orsakat att ekonomiskt bistånd har betalats ut felaktigt eller med ett för högt belopp kan du bli skyldig att betala tillbaka bidraget. Socialtjänsten kan också göra en polisanmälan om det finns misstanke om att du medvetet lämnat oriktiga uppgifter.

Det är viktigt att du kontrollerar att socialtjänsten betalar ut det belopp som står i beslutet. Du kan bli skyldig att betala tillbaka om socialtjänsten av misstag gjort fel och du borde ha förstått detta.

Barn och ungdomar

Att erbjuda en uppväxt under goda förhållanden

En av socialtjänstens viktigaste uppgifter är att verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. De som visar tecken på en negativ utveckling ska särskilt uppmärksammas.

Barnets bästa

FN:s barnkonvention, som Sverige har undertecknat, slår fast att en bedömning av vad som är bäst för barnet ska ligga till grund för alla beslut som rör barn. Som barn räknas alla upp till 18 år. Beslut som rör barn ska utgå från ett barnperspektiv. Det innebär att vuxna ska lyssna till barnets egna åsikter och försöka leva sig in i barnets hela livssituation.

För att kunna ta ställning till vad som är barnets bästa måste socialsekreteraren prata med det barn som berörs av en åtgärd och ta reda på hans/hennes uppfattning. Socialtjänsten tar sedan hänsyn till barnets vilja mot bakgrund av barnets ålder och mognad. Detta är ofta en svår uppgift som kräver stor varsamhet, tid och lyhördhet. Barn får aldrig pressas till att ta ställning i svåra valsituationer.

Barnets bästa ska alltid utredas, dokumenteras och vägas in i den sammantagna bedömning som ska ligga till grund för socialtjänstens beslut om åtgärder.

Föräldrar kan få hjälp

Om du som förälder behöver stöd och hjälp i din föräldraroll kan du ansöka om sådan hjälp hos socialtjänsten. När socialtjänsten får in din ansökan om bistånd görs en utredning för att bedöma om du har rätt att få bistånd. Du kan också erbjudas hjälp utan att en utredning behöver genomföras t.ex. genom rådgivning och stödsamtal som numera många kommuner erbjuder vid familjecentraler eller föräldrarådgivningar.

Anmälan till socialtjänsten om barn som far illa

Socialtjänsten har ansvar för att barn och ungdomar som befinner sig i en svår situation får det stöd och skydd som de behöver. För att

kunna ta ansvar för denna uppgift måste socialtjänsten få kännedom om att ett barn eller en tonåring kan behöva insatser.

I socialtjänstlagen står att var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd *bör* anmäla det till nämnden. Det är en uppmaning till alla vuxna i samhället att visa civilkurage och informera socialtjänsten om de barn och ungdomar som kan behöva stöd eller skydd. Den som tar kontakt med socialtjänsten utan att säga sitt namn har rätt att få vara anonym när en anmälan görs.

Vilka personer är skyldiga att anmäla?

Vissa myndigheter, bl.a. skolan och sjukvården, och deras anställda har en skyldighet att genast anmäla till socialtjänsten om de i tjänsten får veta något som kan innebära att socialtjänsten behöver ingripa för att skydda barn och ungdomar. Anmälningsskyldigheten gäller myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdomar och andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och inom socialtjänsten. Anmälningsskyldigheten gäller också för motsvarande verksamheter som bedrivs i enskild regi.

För att göra en anmälan till socialtjänsten är det tillräckligt att man får veta något som *kan* innebära att socialtjänsten behöver ingripa till ett barns skydd. Den som har anmälningsskyldighet behöver inte förvissa sig om att socialtjänsten måste ingripa. Det är socialtjänstens skyldighet att utreda om barn och ungdomar behöver insatser från socialtjänsten.

De myndigheter som har skyldighet att anmäla har därför också en skyldighet att lämna alla de uppgifter som kan vara av betydelse för socialtjänstens bedömning av barns och ungdomars behov av insatser. De som har anmälnings- och uppgiftsskyldighet har också en skyldighet att vittna i domstol i vissa ärenden som rör barn.

Anmälningsskyldigheten bryter den sekretess som normalt råder mellan myndigheter. Intresset av att utsätta barn och ungdomar får den hjälp och det skydd som de behöver bedöms vara starkare än behovet av sekretess mellan myndigheterna.

Utredning om barnets situation

En utredning om barnets behov påbörjas efter det att du *ansökt* om biståndsinsatser. En utredning kan också påbörjas om någon *anmält* till socialtjänsten att det finns misstanke om att ett barn inte får sina behov tillgodosedda i hemmet.

Utredningen ska påbörjas *genast* efter det att en ansökan eller anmälan kommit in. Den ska vara avslutad senast inom fyra månader. Socialtjänsten får dock besluta om att förlänga denna tid om det finns särskilda skäl t.ex. att socialtjänsten vill avvakta ett utlåtande från en läkare eller en psykolog eller en pågående utredning hos polisen.

Om du berörs av en utredning ska du informeras om det så snart socialtjänsten påbörjar utredningen. Du bör då få information om hur utredningen kommer att gå till, om de bestämmelser som gäller för utredningar om barn samt om din möjlighet att anlita ett juridiskt biträde under en pågående utredning. Utredningen ska så långt möjligt genomföras så att inte du eller någon annan i din familj i onödan skadas eller får problem.

Socialtjänsten får under pågående utredning ta kontakt med sakkunniga och med myndigheter eller enskilda som bedöms nödvändiga för att kunna bedöma behovet av insatser för barnet, även om du motsätter dig detta.

Utredningen ska slutföras även om barnet flyttar

Om du och ditt barn flyttar från kommunen under en pågående utredning får utredningen inte läggas ner eller avstanna. Socialtjänsten är skyldig att slutföra utredningen och även fatta beslut om insatser om det har bedömts nödvändigt för ditt barn. Undantag från denna regel gäller om den kommun dit du flyttar går med på att ta över ansvaret för att fullfölja utredningen.

Insatser i form av råd och stöd

När utredningen genomförts kan du och din familj erbjudas olika former av stödsinsatser. Det kan t.ex. vara en kontaktfamilj som avlastar dig som förälder och tar hand om ditt barn vissa helger. Det kan också vara en kontaktperson eller ett personligt stöd från någon som kommer hem till dig för att underlätta för dig att klara din föräldraroll.

Placering utanför det egna hemmet

När föräldrar av olika skäl inte kan ha sitt barn hemma kan barnet placeras i ett familjehem eller på en institution. I första hand ska socialtjänsten alltid undersöka om barnet kan tas emot av en släkting eller någon annan som står barnet nära.

Om ditt barn placeras utanför det egna hemmet är det socialtjänstens ansvar att se till att barnet får god vård. I detta ingår att socialtjänsten ska stödja ditt barn, dig och din familj så att ni kan hålla kontakt med varandra och känna samhörighet även när barnet bor i ett annat hem än det egna.

Om du som förälder motsätter dig en placering som socialtjänsten bedömer vara nödvändig för att tillgodose barnets behov, kan socialtjänsten göra en ansökan hos länsrätten om vård utanför det egna hemmet med stöd av lagen om vård av unga (LVU).

Om ditt barn placeras i vård utanför det egna hemmet är du som vårdnadshavare skyldig att bidra till kostnaderna för barnets placering.

Socialtjänsten ska alltid göra en vårdplan när barn placeras

När ett barn placeras i ett annat hem än det egna är det ofta ett stort ingrepp i både barnets och familjens liv. En placering innebär att socialtjänsten tar på sig ett stort ansvar för barnet. För att ytterligare förtydliga socialtjänstens ansvar har införts en ny bestämmelse i socialtjänstlagen från 1 januari 2002. Bestämmelsen innebär att socialtjänsten är skyldig att alltid upprätta en *vårdplan* vid placering av barn.

För att ditt barn ska få en god vård är det nödvändigt med en övergripande vårdplan som beskriver barnets behov, vad som ska uppnås med insatserna samt vem som har ansvaret när de ska genomföras. Vårdplanen kan behöva kompletteras med en *behandlingsplan* som konkret beskriver *hur* insatserna ska gå till.

I vårdplanen kan du läsa hur socialtjänsten bedömer barnets behov och vad som är syftet med placeringen. Vårdplanen är grunden för samarbetet mellan socialtjänsten, dig och din familj och andra myndigheter. Därför ska också andra myndigheters planerade insatser redovisas i vårdplanen. Vårdplanen är också nödvändig för att social-

tjänsten tillsammans med dig och din familj ska kunna följa upp resultatet av vården.

Vårdplanen bör undertecknas av dig, av ditt barn när han eller hon är över 15 år, av vårdgivaren och av socialtjänsten. Alla berörda som undertecknat planen vet då vad var och en förväntas bidra med.

Särskilt ansvar vid ändring av vårdnad, boende och umgänge

När ett barns föräldrar inte bor tillsammans har socialtjänsten ett ansvar för att ge stöd och hjälp åt både barnet och föräldrarna i frågor som gäller vårdnad, boende och umgänge. Om domstolen har beslutat om sådana frågor efter en tvist mellan föräldrarna kan barnet ha ett särskilt behov av fortsatt stöd av socialtjänsten.

Samma ansvar gäller för barn som varit placerade i familjehem och där vårdnaden överflyttas till familjehemmet.

Socialtjänsten har också ett särskilt ansvar för att tillgodose de särskilda behov av stöd och hjälp som ett adopterat barn kan ha under sin uppväxt.

Människor med missbruksproblem

Allmänt

Socialtjänsten är skyldig att förebygga och motverka missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel. Socialtjänsten ska också genom information och uppsökande verksamhet sprida kunskap om vilka skador som missbruk av alkohol eller andra droger kan medföra och om vilka möjligheter som finns att få hjälp.

Hjälp och vård

Socialtjänsten har ett långtgående ansvar för att stödja människor som har missbruksproblem. Detta innebär bl.a. att socialtjänsten aktivt försöker komma i kontakt med dessa personer för att kunna motivera dem till vård eller behandling.

Socialtjänsten ansvarar för att du som missbrukar alkohol eller andra droger får det stöd och den hjälp som behövs för att du ska komma bort från missbruket. Den ska tillsammans med dig planera vilken vård och vilka andra insatser som du behöver. Socialtjänsten ska också noga följa upp att planen följs.

De insatser som du har möjlighet att ansöka om kan bl.a. vara:

- stöd- och behandlingssamtal
- kontaktperson
- gruppbehandling under dagtid med inslag av utbildning/sysselsättning och terapi
- korttidsboende eller särskilt boende
- vård och behandling på institution
- placering i familjehem.

Vård och behandling inom socialtjänsten kostar inget för dig. Däremot får socialtjänsten ta ut ersättning av dig för uppehållet på institution eller i familjehem. Den avgift som får tas ut motsvarar den dygnsavgift som du betalar om du vårdas på sjukhus.

Om du har ansökt om bistånd och får ett avslag på din ansökan kan

beslutet överklagas med förvaltningsbesvär. Du kan läsa mer om rätten att överklaga på sidan 8.

För personer som utsätter sitt liv och sin hälsa för allvarlig fara genom att missbruka alkohol eller andra droger och som inte själva vill ha vård ska socialtjänsten ansöka hos länsrätten om vård med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Det innebär i korthet att man kan omhändertas med tvång.

Äldre människor

De nationella målen för äldreomsorgen

Enligt de nationella målen för äldreomsorgen har kommunen ansvar för att äldre personer ska:

- kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag
- kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende
- bemötas med respekt
- ha tillgång till god vård och omsorg.

För socialtjänsten innebär det att bedriva uppsökande verksamhet bland äldre och informera om deras rättigheter och möjligheter att få vård och omsorg efter egna behov och önskemål. Socialtjänsten ska tillhandahålla insatser som gör det möjligt för äldre människor att bo kvar i sin hemmiljö eller, när det inte längre är möjligt, erbjuda särskilda bostäder för service och omvårdnad, t.ex. servicehus, ålderdomshem, gruppboenden eller sjukhem.

Insatser för äldre

Du kan ansöka om *hemtjänst* dels till insatser av servicekaraktär, dels till insatser som är mer inriktade mot personlig omvårdnad. Serviceinsatserna kan t.ex. vara praktisk hjälp med hemmets skötsel såsom städning och tvätt, hjälp med inköp och att uträtta ärenden på post- och bankkontor, hjälp med att laga mat eller distribution av färdiglagad mat.

Omvårdnadsinsatser kan t.ex. vara hjälp för att kunna äta och dricka, klä sig och förflytta sig och sköta personlig hygien. Det kan också vara insatser som behövs för att bryta isolering eller för att du ska känna dig trygg och säker i ditt eget hem. Hemtjänst kan också innefatta möjligheter för dig att få ledsagning. Om du vårdas av en anhörig kan han eller hon få stöd och avlösning.

Du kan också ansöka om att få delta i dagverksamhet för att du lättare ska kunna bo kvar hemma eller om att få vistas i ett korttidsboende när du har behov av detta.

Du som behöver mycket omvårdnad och har svårt att klara av att bo kvar i din egen bostad med hemtjänstinsatser har möjlighet att få en bostad i ett *särskilt boende* som servicehus, ålderdomshem, gruppboende eller sjukhem.

Om du får ett avslag på din ansökan kan du överklaga beslutet med förvaltningsbesvär. Om rätten att överklaga kan du läsa mer på sidan 8.

Äldres, sjukas och funktionshindrades rätt att flytta

Om du är äldre, allvarligt sjuk eller funktionshindrad och har ett omfattande behov av vård- och omsorgsinsatser och vill flytta till en annan kommun kan du ansöka om insatser hos den kommun dit du önskar flytta. Den kommun som prövar din ansökan får inte ta hänsyn till att behovet av insatser kan tillgodoses av den kommun där du bor vid ansökningstillfället.

Om din ansökan om biståndsinsatser avslås av den kommun dit du vill flytta kan du överklaga beslutet genom förvaltningsbesvär.

Ingen hänsyn till ekonomin

När behoven av insatser för dig som är äldre eller har ett funktionshinder bedöms får socialtjänsten enligt motiveringen till den nya socialtjänstlagen inte ta hänsyn till din ekonomiska situation. Även om du har möjlighet att betala vissa hemtjänstinsatser själv, t.ex. städning, är det kommunens ansvar att tillhandahålla hemtjänst om du behöver den. Däremot får kommunen ta ut en avgift av dig. Läs mer om Avgifter för äldreomsorg och handikappomsorg på sidan 24.

Avgifter för äldreomsorg och handikappomsorg

Från 1 juli 2002 gäller ett nytt avgiftssystem inom äldreomsorgen och handikappomsorgen. Syftet med det nya systemet är både att skydda den enskilde mot för höga kostnader för kommunal vård och omsorg (maxtaxa eller högkostnadsskydd) och att tillförsäkra alla en minsta summa att leva på när avgifterna är betalda (förbehållsbelopp).

Avgifterna

Den högsta avgift kommunen får ta ut av dig för insatser från hemtjänsten, vården och omsorgen i särskilda boenden, dagverksamhet och kommunal hälso- och sjukvård uppgår till 1 516 kronor per månad. För dig som bor på ett särskilt boende i s.k. flerbäddrum får hyran vara högst 1 579 kronor per månad. Det är dessa båda avgifter som från den 1 juli 2002 utgör högkostnadsskyddet eller den s.k. maxtaxan inom äldre- och handikappomsorgen.

Storleken på dina avgifter är kopplade till det s.k. prisbasbeloppet och kan därför komma att ändras.

Förbehållsbelopp

Från 1 juli 2002 uppgår förbehållsbeloppet till 4 087 kronor per månad för ensamstående och 3 424 för var och en av sammanlevande makar eller sambor.

Förbehållsbeloppet ska täcka dina hushållskostnader för mat, kläder och skor, fritidsaktiviteter, hygien, förbrukningsvaror, dagstidning, telefon, tv-avgift, möbler och husgeråd, hemförsäkring, hushållsel, resor, tandvård, öppen hälso- och sjukvård och läkemedel. Däremot ska förbehållsbeloppet inte täcka kostnader för kommunens vård, omsorg och service och inte heller hyra.

Återkommande extra kostnader, som du har på grund av ditt funktionshinder, kan läggas till förbehållsbeloppet om inte dessa kostnader täcks av handikappersättningen genom försäkringskassan.

Förbehållsbeloppet kan minska om hemtjänstavgiften inkluderar

mat på en dagverksamhet eller om avgiften för boende också omfattar andra kostnader som förbehållsbeloppet ska täcka.

Möjlighet att överklaga avgiften.

Du som inte är nöjd med socialtjänstens beslut om avgift eller uträkningen av förbehållsbeloppet kan överklaga beslutet hos länsrätten.

Människor med funktionshinder

Uppsökande verksamhet och information

Socialtjänsten har en särskild skyldighet att bedriva uppsökande verksamhet och informera sig om levnadsförhållandena för personer med funktionshinder. Utifrån denna kunskap ska socialtjänsten utarbeta handikapplaner. Målet är att människor med fysiska, psykiska eller andra funktionshinder ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra.

Socialtjänsten är också skyldig att informera om vilka insatser den enskilde har rätt till med stöd av socialtjänstlagen och lagen om stöd och service till funktionshindrade (LSS).

Insatser för personer med funktionshinder

Socialtjänsten har särskilda skyldigheter mot dig som på grund av fysiska eller psykiska funktionshinder har betydande svårigheter i ditt dagliga liv. Detta ansvar gäller i första hand för personer under 65 år eller för personer vars funktionshinder inte beror på ålder. Socialtjänsten ska medverka till att du får bo på ett sådant sätt som är anpassat till dina behov av stöd, bl.a. genom att inrätta bostäder med särskilt stöd. Socialtjänsten ska också medverka till att du får en meningsfull sysselsättning.

De insatser som du kan ansöka om bistånd till är bl.a.:

- *handikappanpassad lägenhet* där du kan få stöd i boendet bl.a. hemtjänst eller personlig assistans
- *gruppbostad eller lägenhet som ingår i en särskild grupp av bostäder* för dig som vill och behöver bo med tillgång till personal som kan finnas tillgänglig dygnet runt.
- *hemtjänst* eller hjälp i hemmet i form av service, praktisk hjälp eller personlig omvårdnad
- *ledsagning* för att du ska få rekreation, möjlighet att göra utflykter, handla eller ha sociala kontakter

- *avlastning/avlösning* i hemmet eller på ett *korttidsboende* om du som har ett funktionshinder vårdas av närstående
- *sysselsättning* eller aktiviteter om du är dagledig på grund av funktionshinder
- *kontaktperson* om du har behov av sociala kontakter.

Din ansökan om insatser prövas individuellt. Det innebär att det är just dina behov av stöd för att kunna leva som andra och ha en skälig levnadsnivå som ska prövas. I bedömningen ska vägas in det stöd du kan få av andra, hur andra människor i samma åldersgrupp som du lever och om ditt behov av insatser är tillfälligt eller långvarigt. Faktorer som kan påverka beslutet om stödinsatser är om ditt behov bedöms vara mångårigt, om du behöver praktiskt stöd för att kunna vara förälder eller för att kunna bo kvar hemma.

Anhörigvårdare

Anhöriga svarar i dag för huvuddelen av den vård och omsorg som ges till äldre, sjuka eller funktionshindrade personer. Socialtjänsten bör därför stödja anhörigvårdarna i deras arbete.

Socialtjänsten kan ge stöd så att du som är anhörigvårdare får avlösning genom att den du vårdar ges möjlighet att tillfälligt eller regelbundet vistas på ett korttidsboende (s.k. växelvård). Det kan ske genom hemtjänst eller dagverksamhet på regelbundna tider eller genom att du som anhörigvårdare vid behov får möjlighet till avlösning och återhämtning för egen del. Det kan också ske genom att du deltar i gruppaktiviteter för anhöriga som t.ex. vårdar närstående med demenssjukdom eller handikapp.

Socialtjänsten har också möjlighet att ge ekonomiskt stöd till dig som anhörigvårdare.

Brottsoffer och deras anhöriga

Socialtjänsten har ett ansvar för att stödja och hjälpa de som utsatts för brott. Socialtjänsten bör bedriva ett aktivt arbete i detta avseende. Även anhöriga till brottsoffer, som kan vara både barn och vuxna, kan behöva stöd och hjälp. Bestämmelsen om stöd och hjälp till brottsoffer och deras anhöriga gäller sedan 1 juli 2001.

Om du som kvinna är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp i hemmet kan du behöva särskilt stöd och hjälp för att förändra din situation. Barn som upplevt våld mellan föräldrar är en särskilt utsatt grupp som behöver stöd och hjälp.

Socialtjänstens stöd till dig som brottsoffer och till dina anhöriga bör ges i nära samarbete med andra myndigheter.

Tillsyn över socialtjänsten

Tillsynen över socialtjänsten ska bidra till att socialtjänsten kvalitetssäkras och förbättrar verksamhet som rör enskilda människors rättssäkerhet, verksamhetens laglighet och kvalitet. Socialstyrelsen och länsstyrelserna har ett gemensamt ansvar för tillsynen av socialtjänsten i kommunerna. Länsstyrelserna ansvarar för den löpande tillsynen i länen. Socialstyrelsen har ett övergripande ansvar på nationell nivå men varken Socialstyrelsen eller någon annan instans överprövar länsstyrelsernas tillsynsbeslut. Socialstyrelsen och länsstyrelserna arbetar tillsammans för att förstärka och utveckla tillsynen över socialtjänsten.

Länsstyrelsen utövar tillsyn både över verksamheter som bedrivs av kommuner och av privata utförare. Länsstyrelsen har genom en ny bestämmelse i socialtjänstlagen rätt att inspektera all socialtjänstverksamhet i länet, såväl den som bedrivs av kommunerna som av enskilda. Länsstyrelsen kan ingripa mot missförhållanden oavsett om kommunen eller en enskild verksamhet är ansvarig.

Om du inte är nöjd med den hjälp du får bör du i första hand vända dig till chefer och ansvariga politiker inom socialtjänsten. Om den verksamhet du är missnöjd med drivs av någon annan än kommunen bör du i första hand vända dig till ledningen för verksamheten. Om du inte får gehör för dina synpunkter där kan du vända dig till länsstyrelsen i ditt län för att få dina klagomål utredda, prövade och bedömda.

Att klaga hos JO

Alla som tycker att de har blivit felaktigt eller orättvist behandlade av någon myndighet kan klaga hos justitieombudsmannen (JO). Vem som helst har rätt att klaga. Om du vänder dig till JO för att klaga bör du göra det inom två år efter det att ditt ärende behandlades av socialtjänsten. JO granskar om myndigheter och enskilda tjänstemän följer lagar och förordningar. JO kan kritisera en tjänsteman eller myndighet men inte ändra på beslut eller domar. Om någon har begått en brottslig handling kan JO väcka åtal för tjänstefel eller annat brott som har begåtts i tjänsten.

JO tar också upp ärenden på eget initiativ och inspekterar regelbundet olika myndigheter.

Vill du ha mer information?

Du som vill ha mer information än vad du har fått här kan kontakta din hemkommuns socialtjänst. Adress och telefonnummer hittar du i telefonkatalogen på sidorna för *Samhällsinformation*. De är markerade med grön kant. Socialtjänsten kan ha olika namn i kommunerna, t.ex. Socialförvaltning, Socialtjänst, Vård och omsorg, Social service eller Socialkontor. Du som bor i en större kommun kan också hitta socialtjänsten under din kommuns stadsdels- eller kommunaldelsnämnd.

Om du vill veta hur socialtjänstlagens bestämmelser är formulerade kan du söka på internet under följande adress:

www.lagrummet.gov.se (Socialtjänstlag SFS 2001:453).

Du kan också vända dig till din kommun och få ta del av lagtexten.

Broschyren kan beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm.

Webbutik: <http://www.strd.se/webshop/socialstyrelsen>

Fax: 08-779 96 67

Artikelnummer: 2002-114-3. ISBN 91-7201-632-9